

Usmon NUSUROV,

Qashqadaryo viloyat Axborot va ommaviy kommunikatsiya boshqarmasi boshlig'i, mustaqil tadqiqotchi

E-mail: usmon_nusurov@mail.ru

Filologiya fanlari doktori, professor N.Shodmonov taqrizi asosida

THE PROBLEM OF SCIENTIFIC AND THEORETICAL STUDY OF METAPHORS IN MODERN UZBEK LITERARY STUDIES

Annotation

It is devoted to the analysis of the scientific and theoretical aspects of the concept of metaphor in Uzbek literary studies. The article shows the history of the study of metaphor in language and literature, its theoretical aspects, as well as its use in artistic works and its role in creating expressive wealth. They emphasize that metaphor is connected with many areas in literary studies, for example, it intersects with such disciplines as linguistics, psychology and philosophy. It is said that how metaphor is used in artistic language, its importance in creative processes, as well as new approaches and methodologies that have appeared in modern Uzbek literary studies should be deeply studied. The article, along with the analysis of literary scholars' scientific and methodological approaches to the study of metaphors, also shows the existing shortcomings and deficiencies in this field. It also offers new scientific approaches aimed at developing the theory of metaphors in Uzbek literary studies.

Key words: Metaphor, Uzbek literary studies, scientific-theoretical study, artistic expression, linguistics, literary studies, aesthetic analysis, modern methodologies.

ПРОБЛЕМА НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКОГО ИЗУЧЕНИЯ МЕТАФОРЫ В СОВРЕМЕННОМ УЗБЕКСКОМ ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИИ

Аннотация

Оно посвящено анализу научно-теоретических аспектов понятия метафоры в узбекском литературоведении. В статье показана история изучения метафоры в языке и литературе, ее теоретические аспекты, а также ее использование в художественных произведениях и ее роль в создании выразительного богатства. Они подчеркивают, что метафора связана со многими областями литературоведения, например, она пересекается с такими дисциплинами, как лингвистика, психология и философия. Говорится о том, что необходимо глубоко изучить способы использования метафоры в художественном языке, ее значение в творческих процессах, а также новые подходы и методологии, появившиеся в современном узбекском литературоведении. В статье, наряду с анализом научно-методических подходов литературоведов к исследованию метафоры, также показаны существующие недостатки и недостатки в этой области. Также предлагаются новые научные подходы, направленные на развитие теории метафоры в узбекском литературоведении.

Ключевые слова: Метафора, узбекское литературоведение, научно-теоретическое исследование, художественное выражение, лингвистика, литературоведение, эстетический анализ, современные методологии.

HOZIRGI O'ZBEK ADABIYOTSHUNOSLIGIDA METAFORALARNING ILMIY-NAZARIY O'RGANILISHI MUAMMOSI

Annotatsiya

O'zbek adabiyotshunosligida metafora konsepsiyasining ilmiy va nazariy jihatlarini tahlil etishga bag'ishlangan. Maqolada metaforaning til va adabiyotda o'rganilish tarixi, uning nazariy aspektlari, shuningdek, uning badiiy asarlarda qanday ishlatilishi va ifodaviy boylik yaratishdagi roli ko'rsatilgan. Metaforaning adabiyotshunoslikda ko'plab sohalar bilan bog'liqligini, masalan, tilshunoslik, psixologiya va falsafa kabi fanlar bilan kesishganligini ta'kidlashadi. Metaforaning badiiy tilda qanday ishlatilishini, uning ijodiy jarayonlardagi ahamiyatini, shuningdek, zamonaviy o'zbek adabiyotshunosligida yuzaga kelgan yangi yondoshuvlar va metodologiyalarni chuqur o'rganish kerakligi haqida gapiriladi. Maqola, adabiyotshunoslarning metaforalarni o'rganishdagi ilmiy va metodologik yondoshuvlarini tahlil qilish bilan birga, bu sohadagi mavjud kamchiliklar va yetishmovchiliklarni ham ko'rsatadi. Shuningdek, o'zbek adabiyotshunosligida metaforalar nazariyasini rivojlantirishga qaratilgan yangi ilmiy yondoshuvlarni ham taklif etadi.

Kalit so'zlar: Metafora, o'zbek adabiyotshunosligi, ilmiy-nazariy o'rganish, badiiy ifoda, tilshunoslik, adabiyotshunoslik, estetik tahlil, zamonaviy metodologiyalar.

Kirish. O'zbek tilshunosligida keyingi o'n yilliklarda muayyan bir ijodkorning tildan foydalanish mahorati, yozuvchining u yoki bu til sathi birliklarini qo'llashdagi o'ziga xosliklarini mufassal ko'rsatishga bag'ishlangan juda ko'plab tadqiqotlar yuzaga keldi. Masalan, tilshunos L. Abdullayeva o'zining monografiyasida o'zbek badiiy adabiyoti tilining leksik stilistikasi muammolari haqida fikr yuritgan [1].

O'zbek tilshunosligida metafora badiiy uslub va badiiy tasvir vositalariga bag'ishlangan tadqiqotlar doirasida o'rganilib, ko'chimlarning bir turi sifatida qayd etiladi [2]. Shuningdek, uni o'rganishda an'anaviy hamda poetik metaforalar ajratiladi [3].

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. E. Qilichev esa "Badiiy tasvirning leksik vositalari" deb nomlangan kitobida badiiy tasvirda ishtirok etadigan leksik vositalar, ularning ifoda imkoniyatlari bilan bog'liq masalalar ustida to'xtalgan [4].

Umirova Svetlana Ma'murjonovna "O'zbek she'riyatida lingvistik vositalar va poetik individuallik (Usmon Azim

she'riyat misolida)" dissertatsiyasida shoir Usmon Azimning asarlaridagi lingvistik vositalar va uning poetik individualligini tadqiq etgan. Tadqiqotda shoirning she'riyatida ishlatilgan til vositalarining, jumladan, sintaksis, leksika, stilistika va metafora kabi elementlarning o'ziga xosligi va ularning poetik ijodda qanday ishlatilishi o'rganilgan. Bu ish o'zbek tilshunosligida badiiy asar tili va lingvopoetika sohasida amalga oshirilgan ilmiy tadqiqotlardan biri bo'lib, badiiy asar tili va uning estetik-ma'no jihatlarini, shuningdek, shoirning individual poetik uslubi haqida chuqur tahlil taqdim etadi [5].

R.Qo'ng'urov "O'zbek tilining tasviriy vositalari" kitobida shunday deb yozgan: "Metaforani yashirin o'xshatish deyish mumkin. Ammo u oddiy qiyosdan farq qiladi. Agar oddiy qiyos ham doim asosiy ikki a'zodan tashkil topsa (ya'ni nima qiyos qilanadi, nima bilan qiyos qilinadi – qiyos qilinuvchi va qiyos qilinadigan predmet), metaforada faqat ikkinchi a'zo – o'xshatilgan narsa qoladi, o'xshagan narsa tushiriladi, lekin u

kontekstdan sezilib turadi, demak, metaforada tasvirlanayotgan predmet ana shu ikkinchi a'zo orqali idrok qilinadi"[6].

Tadqiqot metodologiyasi. Jahon adabiyotshunosligida ayni vaqtda, she'riyatda metaforani o'rganish borasida bir qator qiziqarli tadqiqotlar olib borilmoqda. Metaforaning she'riyatdagi o'rni va uning o'ziga xos funksiyalarini o'rganish, shuningdek, uning tilshunoslik, psixologiya, estetika va madaniyat bilan qanday bog'liqligini aniqlash bo'yicha ko'plab ilmiy izlanishlar davom etmoqda. She'riyatda metaforani o'rganish borasidagi asos bo'lgan ba'zi asosiy yo'nalishlar va tadqiqotlarni keltirish asosli deb o'ylaymiz.

1. Kognitiv tilshunoslik va metafora. Kognitiv tilshunoslik sohasida metafora til va tafakkur bilan bog'liq bo'lgan psixologik jarayon sifatida o'rganilmoqda. 1980-yillarda Lakoff va Johnsonning "Metaphors We Live By"[7] asari bilan boshlandi, ular metaforaning nafaqat badiiy tilda, balki kundalik hayotda ham qanday ishlatilishini tahlil qildilar. Ularning fikriga ko'ra, metafora nafaqat adabiyotda, balki inson tafakkuri va dunyoqarashida ham muhim rol o'ynaydi. Kognitiv yondashuv metaforani insonning dunyo bilan aloqasini shakllantiruvchi asosiy vosita sifatida qaraydi. Shu bilan birga, she'riyatda metafora xuddi shunday tarzda kognitiv jarayonlarga asoslanadi va o'quvchining tasavvurini kengaytirish orqali estetik tajriba yaratadi.

2. Metaforaning ijtimoiy va madaniy kontekstdagi tahlili. Metaforaning ijtimoiy va madaniy kontekstdagi o'rganilishi so'nggi yillarda tadqiqotchilarni qiziqitirib bormoqda. Tadqiqotchilar metaforalar orqali adabiy asarlarda ijtimoiy va siyosiy masalalarni qanday ifodalash mumkinligini o'rganadilar. She'riyatda metafora ko'pincha madaniy va tarixiy sharoitlarni aks ettirish, siyosiy ta'sirni bildirish, va yangi ijtimoiy g'oyalarni ilgari surish vositasi sifatida ishlatiladi. Bu yo'nalishdagi tadqiqotlar, masalan, "The Political Metaphor"[8] kabi asarlarda ko'rinadi, unda she'riyatda metaforaning ijtimoiy va siyosiy ma'nolarini o'rganish haqida so'z yuritadi.

3. Metaforaning neurofizilogik va psixologik jihatlar. So'nggi yillarda neurofizilogiya va psixologiya sohasida ham metafora haqida tadqiqotlar olib borilmoqda. Tadqiqotchilar metaforaning psixologik va neyrologik asoslarga ega ekanligini aniqlashga harakat qilmoqdalar. Masalan, neuroyadrogia usullari yordamida metaforaning miyadagi qanday jarayonlarga ta'sir ko'rsatishi o'rganilmoqda. Bunday tadqiqotlar Zoltan Kövecsesning "Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling" asarida tahlilga tortilgan bo'lib, unda metaforalar hissiyotlar va tana reaksiyalari bilan qanday bog'lanishi tahlil qilingan [9].

4. Metafora va she'riyatning estetik roli. She'riyatda metaforaning estetik roli ham alohida tadqiqot obyekti bo'lib qolmoqda. Tadqiqotchilar she'riyatda metaforaning qanday qilib to'liq bir estetik tajriba yaratishini, o'quvchi yoki tinglovchining hissiy va intellektual reaksiyalarini qanday shakllantirishini o'rganadilar. Metafora she'riyatning badiiy va estetik kuchini oshirish, shuningdek, o'quvchining estetik his-tuyg'ularini uyg'otish vositasi sifatida ishlatiladi. Bu boradagi tadqiqotlar she'riyatning yangi, aniqroq tasvirlarni yaratishga qaratilgan potensialini o'rganadi. Misol tariqasida, Johann Wolfgang von Goethening "Faust" asaridan bir misol keltirish mumkin: "Dunyo - bu sahna, bizlar esa o'yinchilar..."

Bu metafora orqali Goethe hayotni teatr sahnasi bilan solishtiradi. Metafora o'quvchini faqat badiiy tasvirga jalb etib qolmay, balki unga hayot haqidagi chuqur tafakkur va o'ylashni uyg'otadi. O'quvchi, bu so'zlarni tinglab, o'zini dunyoning bir qismi sifatida tasavvur qilishga va turli rollarini anglashga majbur bo'ladi. She'rdagi metafora yordamida tuzilgan tasvirlar o'quvchini nafaqat ma'naviy, balki estetik jihatdan ham boyitadi.

5. Metafora va she'riyatdagi tilning innovatsion vazifalari. Adabiyotshunoslar she'riyatda metaforaning qanday innovatsion usullar bilan ishlatilishini, yangi uslublar va formalarni qanday yaratishini o'rganmoqdalar. She'riyatda metaforaning ishlatilishi doimo yangilanib boradi, chunki adabiyotda yangi uslubiy va stilistik qirralar doimo paydo bo'ladi. Bu boradagi tadqiqotlar ko'pincha she'riyatning an'anaviy formasini qayta qurish, metaforaning tilni qanday yangilashini va badiiy shakllarni qanday yangilashini o'rganishga qaratilgan. Bu

yo'nalishdagi fikrlarni ham O'roz Haydarning "Ko'nglimdagi o'ylar" she'riyati orqali dalillaymiz.

Ko'nglimdagi o'ylar – quyoshda to'kilgan so'ngi yomg'ir, suvda qirg'oqqa to'kilgan yashil barglar, ular men kabi, to'planib qolgan, yaxshi kunlarni kutgan.

Bu she'rdagi metaforalar ko'proq ruhiy holat va ichki iztiroblar tasviriga xizmat qiladi. "Ko'nglimdagi o'ylar" metaforasi bilan boshlanadigan she'r, o'zining ichki dunyosidagi o'ylar, his-tuyg'ular va kechinmalarni tabiat hodisalari bilan taqqoslaydi. Quyoshda to'kilgan yomg'ir va suvda qirg'oqqa to'kilgan yashil barglar kabi obrazlar, o'quvchiga insonning ruhiy holatini, orzularini va kutgan kunlarini ifodalaydi. Metafora orqali O'roz Haydar insonni tabiiy dunyo bilan birlashtiradi, uning ruhiy kechinmalarini tabiatdagi o'zgarishlar bilan ifodalaydi. She'rdagi bu tasvirlar, hayotning vaqtinchalikligi, o'zgarishi va kutishlari haqida o'ylashga undaydi. Boshqa tomondan, "to'planib qolgan, yaxshi kunlarni kutgan" qatorida metafora nafaqat odamning ichki holatini, balki umid va kutish ruhiyatini ham aks ettiradi. Bu she'rda metaforalar, ayniqsa, o'quvchining his-tuyg'ularini uyg'otish va uning ichki holatini chuqurroq anglashga yordam beradi. O'roz Haydar she'riyatida tabiat va inson ruhining birligi, odamning ichki dunyosini tashqi olam bilan bog'lash kabi innovatsion yondashuvlar ko'rinadi, bu esa uning she'riyatini o'zgacha va estetik jihatdan boy qiladi.

6. Filosofik va lingvistik yondashuvlar. Filosoflar va tilshunoslar she'riyatda metaforaning tilning fundamental strukturasi bilan qanday bog'lanishini o'rganadilar. Metafora va tilning o'rtasidagi bog'liqlik ko'pincha falsafiy bahs-munozaralarga sabab bo'ladi. Paul Ricoeur, Gilles Deleuze kabi faylasuflar metaforaning tildagi asosiy funksiyalarini va uning inson tafakkurini shakllantirishdagi o'rni o'rganadilar. Bunday yondashuvlar she'riyatdagi metaforani faqat badiiy vosita sifatida emas, balki til va fikrlashni shakllantiruvchi bir jarayon sifatida ko'rish imkonini beradi.

7. Transkultural yondashuvlar. Globalizatsiya jarayonida metaforalar turli tillar va madaniyatlarda qanday o'zgarishi va bir-biriga ta'sir qilishi haqida tadqiqotlar olib borilmoqda. Bu sohada tadqiqotchilar turli madaniyatlarda metaforaning o'xshashligi va farqlarini, shuningdek, badiiy ifodalar orqali xalqlar o'rtasidagi madaniy aloqalarni o'rganadilar. She'riyatdagi metafora va uning madaniy xususiyatlarini o'rganishning transkultural yondashuvlari ko'plab tillarda va madaniyatlarda bir-birini boyituvchi tarzda shakllanmoqda.

Tahlil va natijalar. Jahon adabiyotida she'riyatda metaforani o'rganish sohasida ko'plab tadqiqotlar amalga oshirilmoqda. Bu tadqiqotlar metaforaning nafaqat badiiy va estetik, balki psixologik, madaniy, ijtimoiy, lingvistik va kognitiv jihatlarini ham qamrab oladi. Tadqiqotchilar metaforaning turli yondashuvlar orqali she'riyatdagi rolini tahlil qilishga, yangi metodologiyalar va yondashuvlarni ishlab chiqishga harakat qilmoqdalar.

Metafora og'zaki nutqdan ko'ra, she'riyatda, umuman adabiyotda ko'proq ishlatiladi. Bu esa o'quvchiga ma'noni chiroyliroq va ta'sirchanroq yetkazib berishga xizmat qiladi. Metafora yozuvchining ijodiy mahsuli hisoblanadi. Shuning uchun uning she'riyatdagi o'rni beqiyosdir. Ta'kidlash joizki, yozuvchilar ham nasriy janrda ham metaforadan mahorat bilan foydalangan. O'zbek adabiyotida eng ko'p metaforaga murojaat qilgan yozuvchi S.Ahmaddir. Mahoratli yozuvchining eng mashhur hikoyalaridan biri bo'lmish "Cho'l burguti"ni tahlil qilinganda ham bir nechta metaforalarga duch kelish mumkin. Misol uchun, asarning boshida bulutlarning asta-sekinlik bilan harakatlanishini "qip-qizil bulutlar sudralib yuribdi" misralari bilan ifodalaydi. Bunda jonsiz bulutlarning jonlantirilishi orqali metafora hosil bo'ladi. Keyinroq asarning sarlavhasi ham ko'chma ma'nodagi so'z ekanligi ifodalanadi. Chunki, "cho'l burguti" deyilganda Said Ahmad uchar qush emas, yuzlarini shamollar qoraytirgan, yaqinida turgan odamga ham xuddi olisdan qarayotgandek ko'zlarini qisib, biron bilan ko'rishgani qo'l uzatganda shamolga qarshi uchishga hozirlanib, qanotini yozib oldinga intilib turgan burgutga o'xshash bahaybat bir kishini nazarda tutadi [10].

70-yillardan keyin yaratilgan she'riyatning o'ziga xos xususiyati shundaki, unda individualizm va yangilikka intilish kuchaygan. Yangi avlod shoirlari o'z she'rlarida faqatgina

an'anaviy mavzularni emas, balki zamonaviy dunyoqarash, yangi ijtimoiy va siyosiy sharoitlarni ham tasvirlashga harakat qildilar. Shu bilan birga, ularning she'rlarida milliylik va o'zbek tilining betakror go'zalligi saqlanib qolgan, bu esa o'zbek she'riyatining yangi davrda ham jonli va o'ziga xos bo'lishini ta'minlagan. O'zbek she'riyatida yuzaga kelgan yangi estetik yondashuv va poetik vositalar o'zbek ijodkorlari Shavkat Rahmon, Xurshid Davron, Azim Suyun va Usmon Azim, O'roz Haydar kabi shoirlarning ijodida o'z ifodasini topa oldi. She'riyatdagi leksik metaforalarda, leksik ma'no bir so'z doirasida anglashilib, uning nominativ (atash) funksiyasi anglashilsa, badiiy metaforalar ancha keng bo'lib, matndagi boshqa so'zlarning ma'nolari ta'sirida mazmunini kengaytiradi va estetik funktsiya bajaradi. Quyida ulug' shoir O'roz Haydarning "Yurt" she'rida metaforik tasvir asosida fikrlar quyidagicha tasvirlanadi:

Tuprog'imiz loy yo toshdanmi,
Sarkashmizmi, yo mo'minqobil.
Chiroyimiz sochu qoshdanmi,
Qarar bizga bir ko'zda odil.

Ushbu she'rda metaforik tasvirlar yordamida bir nechta chuqur ma'nolarni ifodalashga erishilgan. Har bir misrada metafora orqali turli obrazlar yaratilib, ular orqali insonning ma'naviy holati va tashqi dunyo bilan munosabati tasvirlangan. "Tuprog'imiz loy yo toshdanmi" misrasida odamlarning tabiati yoki holatini ifodalovchi metafora mavjud. "Tuproq" va "loy" yoki "tosh" kabi so'zlar insonning ichki mohiyati, ruhiy holati yoki ijtimoiy o'rni haqida tasavvur yaratadi. Loyi yoki toshni tanlash, odamning xulq-atvori yoki mohiyatiga nisbatan izoh beradi: "loy" – yumshoq, o'zgaruvchan va malakali bo'lishi mumkin, "tosh" esa qat'iy, mustahkam, lekin ba'zida sovuq va his-tuyg'ulardan bexabar bo'lishi mumkin. "Sarkashmizmi, yo

mo'minqobil" bu yerda "sarkash" va "mo'minqobil" kabi so'zlar ham metafora sifatida ishlatilgan. "Sarkash" – itoatsiz, boshiga buzuqlik olib keladigan odamni ifodalaydi, "mo'minqobil" esa, aksincha, to'g'ri yo'lni tutadigan, dinni va ahloqni hurmat qiladigan odamni tasvirlaydi. Bu yerda odamning ichki qarama-qarshiligi yoki tanlovlari ko'rsatilgan: u sariq yoki mumini bo'lishi mumkin, ya'ni o'zi tanlagan yo'lda bo'lishi mumkin. "Chiroyimiz sochu qoshdanmi" bu misrada esa tashqi go'zallik va uning haqiqiy mohiyati o'rtasidagi farqni bildiruvchi metafora ishlatilgan. Shoir "chiroy" – tashqi go'zallik, "soch" va "qosh" esa, go'zallikning tashqi unsurlari sifatida ko'rsatadi. Bu yerda tashqi go'zallikning mantiqsiz yoki o'zgaruvchan ekanligi, ya'ni uning yuzaki ekanligi ko'rsatilmoqda.

Metafora she'riyatida turli ko'rinishda namoyon bo'lib, bu ijodkorning tafakkur doirasi kengligini, xalqimizning urf-odatlarini va qadriyatlaridan yaxshigina xabardor ekanligini ko'rsatadi. Metafora juda keng miqyosli hodisa bo'lib, sintaktik-stilistik chegaralarni bilmaydi va metaforik qo'llangan so'z matn mazmuniga to'la mos keladi. O'roz haydar Mirzo she'riyatida qo'llangan metaforalar tanlanishiga ko'ra obrazlilik, jozibadorlik, ta'sirchanlik va ohangdorlik kabi xususiyatlarini o'zida namoyon etadi. Metaforalar kitobxonni lirik qahramonning ichki olami, his-tuyg'ulari, quvonch-u umidlari bilan tanishtiradi, uni ham o'z og'ushiga chorlaydi, o'ylashga majbur qiladi va shu bilan birga, unga cheksiz zavq bag'ishlaydi.

Xulosa. Maqola o'zbek adabiyotshunosligida metaforaning ilmiy-nazariy o'rganilishidagi mavjud muammolarni ochib beradi. Bu muammolar orasida metaforaning aniq va to'g'ri tushunilishi, uning badiiy va tilshunoslikda qanday tahlil qilinishi, zamonaviy adabiyotshunoslikda yangi metodologiyalarning qo'llanilishi zarurligi kabi masalalar mavjud.

ADABIYOTLAR

1. Абдуллаева Л. Лексическая стилистика узбекской художественной литературы. – Т.: Фан, 1979.
2. Каримов С.А. Бадий услуб ва тилнинг ифода тасвир воситалари. – Самарканд, 1994.–94 б.; Усмонов С. Метафора. // Ўзбек тили ва адабиёти. 1964. № 4.; Миртожиев М. Лингвистик метафоралар таснифи. // Ўзбек тили ва адабиёти. 1973.; Муродий Т. Истиора. // Ўзбек тили ва адабиёти, 1972, № 6.; 25 б.; Умуркулов Б. Бадий наср жозибаси. – Тошкент: Мухаррир, 2021.
3. Каримов С.А. Бадий услуб ва тилнинг ифода тасвир воситалари. – Самарканд, 1994. – Б. 20.
4. Qilichev E. Badiiy tasvirning leksik vositalari. Toshkent 1982.
5. Umirova S.M. "O'zbek she'riyatida lingvistik vositalar va poetik individuallik (Usmon Azim she'riyati misolida)" dissertatsiyasi. 2017.
6. Qo'ng'urov P., O'zbek tilining tasviriy vositalari, T., 1977.
7. Lakoff, Johnson. "Metaphors We Live By." – "Chicago University Press" nashriyoti, 1980.
8. Gerard A. Hauser. The Political Metaphor. – "University of Chicago Press" nashriyoti, 1999.
9. Zoltán Kövecsesning "Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling". – "Cambridge University Press" nashriyoti, 2000.
10. Shermamatova S., Odiljonova M.. O'zbek va ingliz adabiyotida metaforalarning foydalanish tahlili. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 3(4), April, 2023.
11. Умуркулов Б. Поэтик нутқ лексикаси. - Тошкент: Фан, 1990.
12. Мирзаева Н.Б. XX аср шеърларида метафорик образ муаммоси (Гарсиа Лорка ва Шавкат Раҳмон шеърлари мисолида): Филол. фан. докт...дисс. – Т., 2006. – Б. 7.
13. Эрназарова Г. Ҳозирги ўзбек шеърлигининг медитатив табиати. Филол.фан. д-ри... дисс. автореф. – Тошкент, 2020. – Б. 27.